

turbatam; sensu hominis esturvit, & rogavit; sensu hominis profecit, sicut scriptum est, loc. cit. Jesus proficiebat aetate, & sapientia, & gratia. Quomodo proficiebat sapientia Dei? Profectus aetatis, & profectus sapientiae, non divinae, sed humanae est. Ideo aetatem commemoravit, ut secundum hominem crederes dictum. Aetas enim non Divinitatis, sed corporis est. Ergo si proficiebat aetate hominis, proficiebat hominis sapientia. Sensus autem hominis profecit; & quia sensus, ideo sapientia. Qui sensus proficiebat? Si humanus, ergo ipse per incrementum susceptus est. Si divinus, ergo (3) mutabilis per profectum. Quod enim proficit, mutatur in melius. Sed quod divinum est, non mutatur. Quod ergo mutatur, non est divinum. Sensus igitur proficiebat humanus. Sensum ergo suscepit humanum. Non poterat confortari virtus Dei, nec crescere Deus, nec altitudo sapientiae Dei impleri. Quae igitur implebatur, non erat Dei, sed nostra sapientia. Nam quomodo implebatur qui, ut omnia impleteret, descendit? Per quem autem sensum dixit Isaias, quod patrem puer nesciebat, aut matrem? Scriptum enim est Isaiam VIII. 4. Priusquam sciat puer vocare matrem, aut patrem, accipiet spolia Samariae. Sapientiam enim Dei tumra, & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia, per humanam utique imprudentiam, quod adhuc non didicit, ignorat. Sed verendum est, inquam, ne si duos principales sensus, aut geminam sapientiam Christo tribuimus, Christum dividamus. Numquid cum & Divinitatem ejus, & carnem adoramus, Christum dividimus? Numquid cum in eo imaginem Dei, crucemque veneramur, dividimus eum? Apostolus, qui certe de eo dixit, II. Corinth. XIII. 4. quoniam etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, vivit tamen ex virtute Dei: ipse dixit, I. Corinth. I. 13. quia non divisus est Christus. Numquid etiam cum dicimus, quia animam rationalem intellectus nostri suscepit capacem, dividimus eum? Non enim ipse Deus Verbum pro anima rationali, & intellectus capaci in carne sua fuit, sed animam rationalem, & intellectus nostri capacem, & ipsam humanam, & ejusdem substantiae cujus nostrae sunt animae, & carnem nostrae similem, ejusdemque cujus caro est nostra substantiae suscipiens, profectus etiam homo fuit.

De intelligentia praemissorum verborum.

Haec verba Ambrosii pia diligentia inspicenda sunt: quae ex parte hominis ignorantiam instruunt, & illuminant; ex parte errandi fomitem male intellecta ministrant. His evidenter traditur duos in Christo esse principales sensus, sive geminam sapientiam. Neque ideo unitas, & singularitas personae dividitur; sed juxta duas naturas duas habet sapientias: unam non creatam, sed genitam, quae ipse est; alteram non genitam, sed creatam, & per gratiam ei collatam. Nam & Isaias de eo protestatur, cap. 11. 2. „Requiescet super eum spiritus sapientiae, & intellectus &c.“ Spiritu ergo sapientiae, & intellectus, idest sapientia, & intelligentia per Spiritum Sanctum gratis data, Christus erat sapiens secundum animam; secundum Deum vero sapiens erat sapientia aeterna, quae ipse est. Et sicut in quantum Deus est, bonus est bonitate naturali, quae ipse est, & justus justitia naturali, quae ipse est; ita sapiens est sapientia naturali, quae ipse est. Anima vero ejus sicut bona est, & justa bonitate, vel justitia gratis data, quae ipsa, vel ipsa non est: ita sapiens est sapientia gratis data, quae ipsa non est. Et licet in Christo gemina sit sapientia, una tamen eademque persona est, quae in quantum Deus est, vel in quantum divina natura est, sapiens est sapientia aeterna, scilicet sapientia ingenita, quae est Pater, & sapientia quae non est ingenita, quae communis est tribus personis, non tamen gemina sapientia, quia non est alia & alia sapientia, sapientia ingenita quae tantum Filius est, & sapientia quae communiter Pater est, & Filius, & Spiritus Sanctus. In quantum vero eadem persona homo est, idest secundum hominem acceptum, vel in quantum est subsistens ex anima, & carne, sapiens est sapientia gratuita. Sapiens est igitur humano sensu, & divino.

Quomodo intelligendum sit illud, Sensus proficiebat humanus.

Sed ex qua causa illius dicti intelligentia, scilicet: „Sensus proficiebat humanus,“ assumenda est? Aperite enim videtur Ambrosius innuere, quod Christus secundum humanum sensum profecerit, & quod infantia ejus expers cognitionis fuerit, & patrem, & matrem ignoraverit; quod nec Ecclesia recipit, nec praemissae auctoritates patiuntur sic intelligi. Sed ita sane potest accipi, ut quantum ad visum hominum, & sui sensus ostensionem, Christus profecisse dicatur. Proficiebat ergo humanus sensus in eo secundum ostensionem, & aliorum hominum opinionem. Ita etiam patrem, & matrem dicitur ignorasse in infantia: quia ita se habebat, & gerebat, ac si agnitionis expers esset.

DIVISIO TEXTUS.

Posquam Magister determinavit de his quae conveniunt Deo incarnato ratione unionis, hic determinat ea quae consequuntur ipsum secundum alteram naturarum. Et quia de his quae conveniunt ei ratione divinae naturae, quae in incarnatione minorata non est, determinatum est in primo Lib. restat ut ut hic determinetur de his quae conveniunt Christo secundum naturam quae per incarnationem est exaltata. Dividitur autem haec pars in tres partes. In prima determinat de his quae cum humana natura assumpsit; in secunda de his quae per naturam humanam operatus est, dist. XVI. Post praedicta considerari oportet, utrum Christus aliquid voluerit, vel ora-

(3) Al. immutabilis.

verit quod factum non sit; in tertia de morte quam in humana natura sustinuit, dist. XXI. Post praedicta considerandum est, utrum in morte Christi a Verbo sit separata anima, vel caro. Prima dividitur in duas partes. Primo determinat de perfectionibus cum humana natura assumptis, quantum ad earum plenitudinem; secundo per comparisonem ad perfectionem divinae naturae, dist. XIV. ibi: *Hic quaeri opus est, cum anima Christi esset sapiens sapientia gratuita, utrum habuerit sapientiam aequalem Deo.* Prima in duas. Primo determinat plenitudinem perfectionis quantum ad gratiam affectus, & scientiam intellectus, quam Christus accepit in instanti conceptionis. Secundo objicit in contrarium, ibi: *Huc autem sententia videtur obviare quod in Luca Evangelio legitur.* Et haec

divitur in duas partes. In prima objicit in contrarium per auctoritates canonis; in secunda per auctoritates sanctorum, ibi: *Alibi tamen scriptum reperitur quod secundum sensum hominis profecerit.* Circa primum tria facit. Primo facit objectionem; secundo solvit eam, ibi: *Ad quod sane dici potest;* tertio solutionem per auctoritatem confirmat, & explanat, ibi: *Unde Gregorius in quadam homilia ait.*

Alibi tamen scriptum est. Hic objicit per auctoritatem Ambrosii, & tria facit. Primo ponit auctoritatem. Secundo exponit, & ostendit quomodo proposita auctoritate partim aedificatur fides, partim potest sumi errandi materia ibi: (4) *Sed verba Ambrosii pia diligentia inspicenda sunt.* Tertio ostendit quomodo exponenda sit, ne error inde sequatur ibi: *Sed ex qua causa illius dicti intelligentia... assumenda est?*

QUESTIO I.

Hic incipit quaestio de gratia Christi: quia de scientia ejus in sequenti distinctione quaeritur: & quaeruntur tria. Primo de gratia ejus, secundum quod est singularis homo. Secundo de gratia, secundum quod est caput Ecclesiae. Tertio de gratia unionis.

Circa primum quaeruntur duo.
Primo. Utrum in eo sit gratiam habitualemente ponere, qua anima ejus proficiebatur, quae dicitur singularis hominis.
Secundo. De plenitudine illius gratiae.

ARTICULUS I.

Utrum in Christo fuerit gratia habitualis perficiens animam ejus.

III. P. quaest. VII. art. I. & de ver. quaest. XXIX. art. I.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod in Christo gratia dicta non fuerit. Sicut enim se habet filiatio adoptionis ad filiationem naturalem; ita se habet bonitas gratuita ad bonitatem naturalem. Sed Christus, sicut ex unione habuit quod esset Filius naturalis, ita habuit quod esset naturaliter bonus. Ergo sicut non ponitur in eo filiatio adoptionis, ita non debet poni bonitas gratuita.

2. Praeterea. Gratia datur hominibus, ut assimilentur Deo. Sed Christus nunquam fuit dissimilis Deo. Ergo gratia nunquam indiguit.

3. Praeterea. Ubi est lux solis, non indiget lumine candelae: quia major lux ofuscatur minorem. Sed in Christo fuit lux Divinitatis, quasi lux solaris. Ergo non oportuit in eo ponere lumen gratiae.

4. Praeterea. Damascenus dicit in III. Lib. (cap. XV.) quod sicut anima regit carnem, & operatur per eam sicut per instrumentum; ita Divinitas regebat animam Christi. Sed instrumentum non indiget aliquo habitu, quo regatur in opere, quia regitur per agens principale. Ergo & anima Christi non indigebat habitu.

5. Praeterea. Gratia ad hoc datur hominibus, ut per eam peccatum vitetur, & gloria adipiscatur. Sed ex hoc ipso quod Christus fuit Deus; habuit quod peccare non posset, ut in praecedenti distinctione dictum est, & iterum habuit plenum jus in

In III. Sent. Tom. III. (4) In textu Haec.

gloria divina, ut dictum est distinct. X. Ergo gratia non indiguit.

Sed contra. Sicut anima est perfectio corporis, ita gratia est perfectio animae. Sed non minus debuit habere animam perfectam quam corpus perfectum. Ergo sicut assumpsit corpus cum anima, ita assumere debuit animam cum gratia.

Praeterea. Omne meritum est per gratiam. Sed Christus meruit sibi, & nobis, ut infra distinct. XVII. dicitur. Ergo ipse habuit gratiam.

Praeterea. De ipso in Psalm. XLIV. 3. dicitur: *Diffusa est gratia in labiis tuis:* & vers. 8. *Unxit te oleo laetitiae:* quae omnia gratiam in ipso ostendunt. Ergo & ipse habuit gratiam.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod gratia principaliter duo facit in anima. Primo enim perficit ipsam formaliter in esse spirituali, secundum quam Deo similatur: unde & vita animae dicitur. Secundo perficit eam ad opus, secundum quod a gratia emanant virtutes, sicut vires ab essentia: quia non potest esse operatio perfecta, nisi progrediatur a potentia perfecta per habitum. Et propter haec duo oportet ponere gratiam in anima Christi: quia cum sit perfectissima in esse spirituali, oportet quod sit aliquid perficiens illam formaliter in esse illo. Deitas autem non est formaliter, sed effective perficiens ipsam: unde oportet aliam formam creatam in ipso ponere, qua formaliter perficiatur; & haec est gratia. Similiter etiam cum alia sit ejus operatio secundum humanitatem, & secundum Divinitatem, sicut & alia natura, oportet quod operatio ejus humana habeat habitum perficientem, alias esset imperfecta: & ideo in Christo oportet ponere gratiam, & virtutes.

Ad primum ergo dicendum, quod filiatio refertur ad personam; & quia extraneitas respectu divinae gloriae, quam nomen adoptionis importat, nullo modo convenit personae illi, ideo nomen adoptionis de Christo non conceditur. Sed gratia est perfectio naturae, cum subjectum ejus sit anima, quae est pars humanae naturae: ideo quatenus gratia importat aliquid etiam non naturaliter inherens, tamen potest ratione humanae naturae Christo convenire.

Ad secundum dicendum, quod gratiae est facere Deo similem: nec oportet ut de dissimili faciat similem, sed de non simili similem: nec ita quod semper negatio similitudinis similitudinem tempore praecedat, sed natura; sicut potentia est ante actum, & sicut sol praecedit lucem suam.

Ad tertium dicendum, quod lux solis, & lux candelae, utrumque est active illuminans; sed Deitas, & gratia non sic se habent; sed unum illuminat active, alterum formaliter: & ideo sicut solem, & lumen solis in aere necesse est esse simul, & unum alterum efficit, & non offuscat; ita ex Divinitate Christi sequitur ipsa gratia, & non offuscat.

Ad quartum dicendum, quod, sicut Philosophus dicit in VIII. Ethic. (cap. XI.) duplex est instrumentum; scilicet animatum, & inanimatum: inanimatum, sicut securis; animatum, sicut servus, qui movetur ad imperium domini. Instrumentum ergo inanimatum ita agitur quod non agit, & dicitur

(1) Nihil in vita. (2) Virtus. (3) Virtus. (4) Virtus.

tur inanimatum anima rationali; & ideo non indiget habitu regente in operatione: sed instrumentum animatum agit, & agit: unde sicut servus indiget habitu ad hoc ut imperium domini sui debito modo exequatur, ita etiam anima Christi ad hoc quod perfecte divina operetur.

Ad quintum dicendum, quod sicut omnis forma est per se ordinata ad perficiendum (quod autem abijciat contrarium, est ei per accidens) ita etiam est de gratia respectu peccati. Unde quamvis Christus nunquam peccaverit, nec peccare potuisset, etiam si gratiam habitalem non habuisset, ex unione ad Verbum; tamen gratia indiget ad perfectionem, ut dictum est: & iterum quamvis ex hoc ipso quod Deus erat, sibi gloria debeatur, tamen oportuit quod esset aliquid formaliter perficiens ipsam animam ad actus gloriae; & hæc fuit gratia: quia gratia consummata in anima, est idem quod gloriae lumen, & etiam perficiens eam ad actus (1) viæ.

ARTICULUS II.

Utrum Christus habuerit gratiæ plenitudinem.

III. P. quæst. VII. art. 9. 11. & 12.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod Christus non habuit gratiæ plenitudinem. Christus enim non habuit fidem, nec spem, sicut infra (dist. XXVI. quæst. 11. art. 3.) determinabitur; nec iterum penitentiam, quia nunquam peccavit. Sed hæc omnia ad gratiam pertinent. Ergo ipse non habuit gratiæ plenitudinem.

2. Præterea. Philosophus dicit in X. Ethic. (cap. x.) quod virtutes morales non sunt in diis. Sed Christus fuit verus Deus. Ergo non habuit virtutes morales, scilicet temperantiam, &c.

3. Præterea. Virtutes ordinantur ad actum. Sed actus quarundam virtutum Christo non conveniunt, sicut magnificentia, quæ consistit in magnis sumptibus, quia pauper pro nobis factus est. Ergo non habuit omnes virtutes, & ita nec gratiæ plenitudinem.

Sed contra. Joan. 1. 14. *Vidimus (2) eum plenum gratia, & veritatis.*

Præterea. Major gratia fuit in Christo quam in aliquo alio homine. Sed de quibusdam aliis legitur, quod fuerunt gratia pleni, sicut de matre ejus Luc. 1. & de Stephano Act. VI. Ergo multo magis Christus habuit gratiæ plenitudinem.

Præterea. Spiritus Sanctus in homine per gratiam inhabitare dicitur. Sed Luc. 111. dicitur quod Christus plenus Spiritu Sancto regressus est à Jordane. Ergo ipse habuit gratiæ plenitudinem.

QUÆSTIUNCULA II.

1. Uterius. Videtur quod gratia ejus fuerit infinita. Joan. 111. dicitur quod non ad mensuram datur ei Deus Spiritus Sanctus. Sed omne finitum mensuram habet. Ergo cum Spiritus Sanctus dicatur dari hominibus, secundum quod gratiam accipiunt, videtur quod gratia ejus fuerit infinita.

2. Præterea. Omni finito potest aliquid majus intelligi, & Deus aliquid majus facere. Sed in littera dicitur, quod Deus illi majorem gratiam conferre non potuit, nec potest plenior intelligi. Ergo est infinita.

(1) Nicolai vitæ. (2) Vulgata: gloriam ejus, &c. (3) Forte invisibiliter.

3. Præterea. Omne finitum multoties sumptum, æquatur alteri finito, vel excedit ipsum. Si ergo gratia Christi fuit finita, tunc gratia alterius hominis posset tantum augeri quod æquaretur gratiæ Christi, vel excederet ipsam; quod est inconveniens. Ergo gratia Christi est infinita.

4. Præterea. A causa finita non est effectus infinitus. Sed meritum Christi fuit infinitum, quia sufficiens ad redemptionem totius humani generis, quod est infinitum potentia. Ergo & gratia, quæ est causa meriti, fuit infinita.

Sed contra. Nullam creaturam est infinitum. Sed gratia Christi fuit creata. Ergo non fuit infinita.

Præterea. Nullo infinito est aliquid majus. Si igitur Christus, secundum quod homo, habuisset gratiam infinitam; secundum quod homo, non fuisset minor Patre, quod est contra fidem.

QUÆSTIUNCULA III.

1. Uterius. Videtur quod gratia illa potuerit augmentari. Omni enim finito possibilis est additio. Si ergo gratia Christi facta fuit, quia creata est, potuit ei fieri additio; & ita potuit augeri.

2. Præterea. Quantumcumque additur intellectuali naturæ de perfectione, tanto magis augetur ejus capacitas: unde secundum Philosophum in III. de Anima (text. VI. 1.) quanto intellectus magis intelligit difficilia, plus etiam potest intelligere. Sed capacitas amplioris gratiæ facit possibilitatem ad augmentum. Ergo quantumcumque homo habeat perfectam gratiam, remanet possibilitas ad augmentum; & ita videtur quod Christus potuit proficere in gratia.

3. Præterea. Missio visibilis est signum missionis invisibilis. Sed ad Christum facta est visibilis missio Spiritus Sancti in trigesimo anno, ut supra Luc. 111. Ergo tunc fuit ei facta invisibilis missio Spiritus Sancti. Sed Spiritus Sanctus non mittitur (3) visibiliter ad aliquem nisi ratione novæ gratiæ datæ, vel ratione augmenti gratiæ. Ergo Christus crevit in gratia, cum primum gratiam habuerit.

4. Præterea. Sicut requirebatur in ipso perfectio animæ, ita & perfectio corporis. Sed ipse crevit in perfectione corporis. Ergo & crevit quantum ad gratiam, quæ est perfectio animæ.

Sed contra est quod dicit Hieremias xxxi. 22. *Mulier circumdabit virum*: ubi dicunt sancti, quod Christus ab initio conceptionis fuit plenus omni gratia. Ergo gratia non crevit in ipso.

Præterea. Christus fuit ab instanti conceptionis suæ perfectus comprehensor. Sed comprehensores sunt in statu, non in augmento gratiæ. Ergo gratia in ipso non crevit.

SOLUTIO I.

Respondeo dicendum ad primam quæstionem, quod illud plene haberi dicitur quod secundum omnes differentias, & modos, & effectus suos habetur; & secundum hoc Christus plenitudinem gratiæ habuit. Hæc autem plenitudo potest attendi secundum rationem causæ finalis, efficientis, & formalis. Finis autem gratiæ est ut jungatur nos Deo. Quia igitur Christus, secundum quod homo, conjunctus fuit Divinitati non solum per cognitionem, amorem, & fruitionem, sed etiam per unionem in persona; ideo gratia ipsius plenissime consecuta est finem

nem suum. Et hæc est plenitudo causæ finalis. Item videmus quod aliquid habet lucem corporalem tantum ut luceat, sicut quidam vermes, & purredines quercus, vel carbunculus; aliquid autem ut alia illuminet, sicut lumen candelæ; aliquid autem ut alia illuminantia faciat; aliquid autem ut omnis illuminatio ab eo sit, sicut est de Sole. Ita etiam est & de gratia Christi: quia ipse habet gratiam per quam in se perfectus est, & ex ipso in alios redundat: & eorum in quos redundat, quosdam facit cooperatores Dei, ut & ipsi alios per ministerium ad gratiam inducant, ut dicitur I. Cor. 111. & iterum ex ipso in omnes redundat, quia de plenitudine ejus omnes accepimus: Joan. 1. 16. Et hæc est plenitudo causæ efficientis. Similiter etiam aliqui formaliter gratia perfecti sunt quantum ad omnes virtutes, & quantum ad expulsionem omnium peccatorum mortalium. Et hæc est plenitudo sufficientiæ, quæ fuit in Stephano, & aliis sanctis; secundum quod aliquis impletur Deo, ita ut nihil in eo à Deo aversum maneat. In tota autem Ecclesia est plenitudo copię: quia nulla gratiarum ei deest, quin sit in aliquo membrorum suorum: de qua plenitudine dicitur Ephes. IV. 16. *Ut impletur omnia*. Alicui etiam datæ est gratia quæ non solum omnia mortalia, sed etiam venialia repelleret. Et hæc est plenitudo specialis prærogatiivæ, quæ fuit in beata Virgine, secundum quam plena Deo fuit, ut nihil in ea esset quod ad Deum non ordinaretur. Sed Christo ulterius datæ est gratia perficiens ipsum, non solum quantum ad omnes virtutes, sed etiam quantum ad omnes usus virtutum, & quantum ad omnes effectus gratiæ gratis datæ, & iterum ad omnes peccati remotionem, non solum actualis, sed etiam originalis, & potentiæ peccandi. Et hæc est plenitudo Christi singularis secundum rationem causæ formalis. Prima igitur plenitudo respicit gratiam unionis; secunda gratiam capitis; tertia gratiam singularem ipsius.

Ad primum ergo dicendum, quod illæ virtutes habent aliquid perfectionis; & hoc in Christo præcipue est; & aliquid imperfectionis, & secundum hoc Christo non conveniunt. Sed hoc infra melius patebit.

Ad secundum dicendum, quod virtutes morales Christo non conveniunt quantum ad usus quosdam qui in nobis sunt, sicut quod per eas domantur passiones, quibus caro contra spiritum concupiscit, quod in Christo non fuit; sed quantum ad alios usus, secundum quos erunt in patria, plenissime fuerunt in Christo; & etiam quantum ad quosdam usus viæ, qui ejus perfectioni non derogabant, in quantum erat verus viator, & comprehensor.

Ad tertium dicendum, quod non est de necessitate magnificentiæ, secundum quod à Philosopho accipitur, quod homo habeat multas divitias; sed ut sit sic dispositus quod quando oportet, & deest, optime eas dispensare velit: & hoc in Christo perfecte fuit.

SOLUTIO II.

Ad secundam quæstionem dicendum, quod gratia dicitur donum gratis homini collatum. Donum autem hujusmodi Christo sine meritis præcedentibus collatum fuit, & creatum, & increatum. Increatum fuit ipse Spiritus Sanctus, quia in ejus anima requievit, ut dicitur Isaie 11. & ipsa persona Verbi, quia datum est naturæ humanæ (4) ut personam

(4) Al. ut in persona.

na Verbi esset ejus: & secundum hoc est datum ei nomen quod est super omne nomen: Philip. 11. & sic simpliciter gratia Christi est infinita. Creatum autem donum ejus est ipsa gratia, quæ formaliter anima ejus perficiebatur; & hæc quodam modo fuit finita, & quodam modo infinita: quia secundum essentiam finita fuit; sed tribus modis infinita dici potest. Uno modo ex conjunctione ad Divinitatem, in quantum concurrat ad eundem actum cum ipsa, ut actus gratia illa informatus non tamen sit actus hominis, sed etiam Dei. Secundo quantum ad rationem gratiæ. In his enim quæ mole magna non sunt, non est accipere finitum; & infinitum secundum numeralem, vel dimensionalem quantitatem; sed secundum aliquid quod est limitatum. Limitatur autem aliquid ex capacitate recipientis: unde illud quod non habet esse receptum in aliquo, sed subsistens, non habet esse limitatum, sed infinitum; sicut Deus. Si autem esset aliqua forma simplex subsistens, quæ non esset tantum esse, haberet quidem finitatem quantum ad esse, quod esset particulatum ad formam illam; sed illa forma non esset limitata, quia non esset in aliquo recepta; sicut si intelligatur calor per se existens. Sed secundum hoc etiam formæ universales intellectæ habent infinitatem. Sed si forma talis sit recepta in aliquo, de necessitate limitata est quantum ad esse debitum illi formæ, non solum quantum ad esse simpliciter; quia non solum non habet plenitudinem essendi simpliciter, sed nec totum esse, quod naturæ illius est possibile fore. Sed possibile est ut non sit limitata quantum ad rationem illius formæ, ut scilicet habeat illam formam secundum omnem modum completionis ipsius, ut nihil sibi desit de pertinentibus ad perfectionem illius formæ; & hoc erit, si ex parte recipientis non sit defectus, vel ex parte agentis. Et hoc modo dicitur gratia Christi infinita: quia quidquid ad gratiæ perfectionem pertinere potest, totum in Christo fuit. Tertio quantum ad effectus: quia non limitatur ad aliquos determinatos effectus; sed potest per gratiam infinitam operari redemptionem; sicut dicitur in Lib. de causis (prop. XVI.) quod virtus intelligentiæ est infinita inferius. Et hic modus respicit gratiam capitis; secundum autem gratiam singularis hominis; sed primus gratiam unionis.

Ad primum ergo dicendum, quod videtur intelligi illa auctoritas quantum ad secundum modum dictum. Hoc enim intendit dicere, quod in Christo non est gratia limitata quantum ad aliquem modum perfectionis ejus; sed habet ipsam quantum ad omnes. Vel intelligitur de gratia unionis, per quam elevatur ad infinitum bonum: scilicet ut sit verus Deus.

Ad secundum dicendum, quod verba illa intelligenda sunt quantum ad rationem gratiæ: quia omne quod pertinet ad perfectionem gratiæ, collatum ei fuit. Unde multa alia posset Deus facere, sed non pertinerent ad rationem gratiæ: sicut posset homini multas alias perfectiones naturales, & essentielles addere; sed hæc non essent de ratione hominis, & esset tunc alia species, & non homo. Vel dicendum, quod licet, quantum est in se, posset facere majorem gratiam, quantum ad essentiam, quam sit Christi: tamen nulla major posset esse, cujus capacitas creata sit capax; nec posset facere aliquam capacitatem quæ non esset creata.

Ad tertium dicendum, quod diversis speciebus aptantur diversæ quantitates; & hoc patet de quan-

titatibus dimensivis: quia est aliqua quantitas determinata homini ultra quam non invenitur aliqua quantitas hominis major; sed invenitur quantitas arboris major illa; quæ quamvis finita sit, nullo modo ad eam pertingere potest homo, quantumcumque crescat. Similiter est in quantitatibus virtualibus; quamvis enim caliditas ignis non excedat in infinitum caliditatem aeris, tamen est aliquis terminus caliditatis aeris, quem non transgreditur manens aer: unde nullo modo potest tantum intendi quod æquetur caliditati ignis, nisi aer fiat ignis: & similiter est in omnibus qualitatibus quæ consequuntur alias perfectiones, vel disponunt ad eas: quia diversis perfectionibus secundum speciem respondent diversi gradus perfectionum, vel dispositionum. Perfectio autem ad quam disponit gratia, est conjunctio ad Deum; & hæc est multiplex, scilicet in ænigmate, & per speciem. Unde quantumcumque crescat gratia viatoris, non potest esse similis gratiæ comprehensoris secundum actum, quamvis virtute possit esse major: & eadem ratione, quantumcumque crescat gratia puræ creaturæ, non potest pervenire in gratiam creaturæ assumptæ in unitatem personæ, quæ ad unionem disponit quodammodo, nisi & ipsa assumeretur. Et quia non est altior modus possibilis creaturæ, quæ conjugantur Deo, quam per unitatem personæ; ideo dictum est supra, quod capacitas creata non potest ampliorem gratiam recipere.

Ad quartum dicendum, quod infinitas efficaciarum quæ est in merito, contingit ex hoc quod ad actionem illam concurrunt divina persona, quia non est tantum hominis actio, sed Dei, & hominis; secundum quod Dionysius actionem Christi nominat deivirilem.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæstionem dicendum, quod augmentum non competit rei secundum quod est in termino, sed secundum quod est in via ad terminum: quia secundum quod res est in termino, tota potentialitas capacitatis ejus est impleta ex fine impleta: & ideo non habet ulterius quo crescat. Et quia anima Christi fuit ab initio conceptionis fini ultimo unita, non solum per fruitionem perfectam, sed etiam communicando in persona Verbi; ideo gratia ejus crescere non potuit.

Ad primum ergo dicendum, quod cuilibet finito potest fieri additio, mathematicè loquendo: quia ratio quantitatis, quam solum Mathematicus considerat, non prohibet quin possit infinito aliquid addi. Prohibet autem additionem talem forma quam considerat Naturalis: & ideo secundum Naturalem non est verum; sed secundum imaginationem tantum: & similiter est in proposito, ut ex dictis patet: quia nec gratia potest esse major quam comprehensoris, nec gloria major quam creaturæ unitæ Deo in persona.

Ad secundum dicendum, quod hoc intelligendum est de capacitate intellectualis naturæ circa finem, ultra quam nulla capacitas alicujus rei extenditur; sicut intellectus in statu viæ, quantumcumque proficiat, nunquam pervenit ad modum intelligendi qui erit in patria.

Ad tertium dicendum, quod missio visibilis sig-

EX EDIT. P. NICOLAI. (a) Ex Lib. de Spiritu, & anima debet indicari, ubi cap. xi. dicitur, quod mensura facta est ad imaginem Dei, ut nulla interposita natura ab ipsa veritate formetur; etsi hoc opus non est Augustini, sed inter supposititia recensetur.

num fuit invisibilis missionis, non tunc factæ, sed ab initio conceptionis.

Ad quartum dicendum, quod Christus non assumpsit corpus gloriosum, ita quod esset in ultima sui perfectione; accepit autem animam gloriosam: & ideo secundum corpus proficere potuit, non autem secundum animam.

QUÆSTIO II.

Deinde quæritur de gratia capitis: & circa hoc quærentur duo.

Primo. Utrum Christus, secundum quod homo, habeat talem gratiam quod sit caput.

Secundo. Quorum sit caput.

ARTICULUS I.

Utrum Christus sit caput Ecclesiæ, secundum quod homo.

De verb. quæst. xxix. art. 4.

1. Ad primum sic proceditur. Videtur quod Christus non sit caput Ecclesiæ, secundum quod homo. A capite enim spiritus animalis ad membra diffunditur. Sed Spiritus Sanctus non diffunditur in Ecclesiam à Christo, secundum quod homo, sed in quantum Deus: quia, ut dicit Augustinus in XV. de Trin. (cap. xix.) ipse accepit Spiritum Sanctum ut homo, & effudit ut Deus. Ergo ipse non est caput ut homo, sed ut Deus.

2. Præterea. Sensus, & motus traducuntur à capite in membra. Sed gratia, quæ motum vitæ facit in corpore Ecclesiæ, non est per traductionem ab uno in alium. Ergo Christus, secundum quod homo non est caput Ecclesiæ.

3. Præterea. Gratia à solo Deo creatur in nobis: quia secundum Augustinum (a) (X. sup. Genes. cap. 111. iv. v.) natura mentis humanæ immediate à Deo formatur. Sed vita Ecclesiæ est per gratiam. Cum igitur de ratione capitis sit ut membra quantum ad aliquem actum vivificet, videtur quod Christus, secundum quod homo, non possit dici caput Ecclesiæ.

4. Præterea. Capitis non est aliud caput. Sed caput Christi est Deus: I. Cor. xi. Ergo Christus non est caput.

5. Præterea. Caput recipit influentiam ab alio membro, scilicet à corde. Sed Christus non recipit influentiam ab alio membro Ecclesiæ. Ergo Christus non debet dici caput.

6. Præterea. Caput potest dici membrum totius corporis, & commembrum aliis membris. Sed Christus, ut videtur, non potest dici membrum Ecclesiæ: quia sic virtus ejus partialitatem haberet respectu totius Ecclesiæ, & Ecclesia esset perfectior Christo. Ergo Christus non debet dici caput.

Ad oppositum est Eph. i. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ejus.* Ergo cum Ecclesia sit corpus ejus secundum humanam naturam, prout sibi conformis est, videtur quod ipse secundum humanam naturam sit caput.

Præterea. Rex dicitur esse caput regni, & Pontifex Ecclesiæ sibi commissæ. Sed Christus, secundum

dum quod homo, est Rex, & Pontifex totius humani generis. Ergo ipse, secundum quod homo, est caput.

Præterea. Illud quod est dignissimum in quolibet genere, dicitur caput, sicut leo est caput animalium. Sed Christus, etiam secundum humanam naturam, præcellit omnes homines. Ergo etiam secundum quod homo, est caput totius Ecclesiæ.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod Christus dicitur caput Ecclesiæ per similitudinem capitis naturalis. Inveniuntur enim in capite naturali tres condiciones respectu aliorum membrorum singulariter. Prima est quod excellit ea dignitate in tribus, scilicet in altitudine situs, in nobilitate propriæ virtutis (quia scilicet nobiliores vires scilicet imaginatio, & memoria, & hujusmodi, habent locum in capite) & etiam in perfectione, quia in capite congregantur omnes sensus, cum in aliis membris sit solus tactus. Secunda est quod à capite sunt omnes vires animales in aliis membris; & sic dicitur esse principium aliorum membrorum, dans aliis sensum, & motum. Tertia est quod dirigit omnia membra in suis actibus, propter imaginationem, & sensum, qui in eo abundant formaliter. Habet autem quartam proprietatem communem cum aliis membris, quod est conformis cum eis in natura. Ratione ergo primæ proprietatis, scilicet perfectionis, omne quod est perfectissimum in quacumque natura, dicitur caput, sicut leo in animalibus. Ratione autem secundæ, omne principium dicitur caput, sicut fons caput fluminum, & sicut dicitur caput libri, vel caput viæ. Ratione autem proprietatis tertie, omnis rector dicitur caput, sicut Rex, Dux, vel Pontifex. Quantum igitur ad has tres proprietates capitis, potest Christus dici caput & secundum humanam naturam, & secundum divinam: quia secundum divinam naturam in eo est plenitudo omnis Deitatis, ut dicit Apostolus Coloss. i. unde est super omnes Deus benedictus in sæcula: Rom. ix. & similiter ab ipso, in quantum Deus, est nobis omnis spiritualis gratia. Item in quantum Deus, dirigit nos in seipsum. Sed etiam hæc conveniunt ei secundum humanam naturam, quæ in Christo dignissima est ratione altitudinis, quia est usque ad unionem in divina persona exaltata: ratione propriæ operationis, quia dignissimum actum habuit in Ecclesia, scilicet redimere ipsam, & ædificare eam in sanguine suo: & etiam ratione perfectionis, quia omnis gratia in eo est, sicut omnes sensus in capite. Similiter etiam dicitur caput ratione secundæ proprietatis: quia per ipsum, sensum fidei, & motum charitatis accepimus: quia gratia, & veritas per Jesum Christum facta est; Joan. i. 17. & similiter direxit nos doctrina, & exemplo: quia caput Jesus facere, & docere: Act. i. 1. Sed quarta conditio Christo convenit secundum humanam naturam tantum; & hæc complet in ipso rationem capitis: quia Christus secundum humanam naturam habet perfectionem aliis homogeneam, & est principium quasi univocum, & est regula conformis, & unius generis: unde communiter loquendo, Christus secundum quod Deus, potest dici caput Ecclesiæ simul cum Patre, & Spiritu Sancto; sed proprie loquendo, est caput secundum humanam naturam: & di-

citur gratia capitis, secundum quam prædictæ proprietates ei conveniunt; præcipue secundum quod influit aliis membris.

Ad primum ergo dicendum, quod dare Spiritum Sanctum contingit dupliciter, scilicet auctoritate, & ministerio. Auctoritate quidem, tantum Dei est; sed ministerio dicuntur etiam homines dare, in quantum scilicet per ministerium eorum datur à Deo, sicut dicit Paulus Galat. 111. 5. *Qui tradidit vobis spiritum, ut supra in I. Lib. dist. xv. Magister dixit: & hoc modo Christus, secundum quod homo, Spiritum Sanctum ministerio dare potuit, ut dicitur Rom. xv. 8. Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis.*

Ad secundum dicendum, quod in hoc quod de Christi plenitudine omnes accepimus, est aliquid simile traductioni, quamvis non sit proprie traductio. Est igitur similitudo quantum ad ipsum Spiritum Sanctum increatum, qui idem numero est in capite, & in membris, & aliquo modo à capite ad membra descendit, non divisus, sed unus. Est autem dissimilitudo quantum ad ipsum donum, secundum quod Spiritus Sanctus in nobis inhabitat, quia istud non traducitur de subjecto in subjectum.

Ad tertium dicendum, quod in aliqua actione potest aliquid esse medium dupliciter; scilicet quantum ad perfectionem, & quantum ad dispositionem tantum; sicut natura est medium in operatione qua Deus producit animam sensibilem, quia ipsa perfectio ultima fit mediante natura; sed in operatione qua producit animam rationalem, natura non est medium, nisi quantum ad dispositionem. Similiter dico, quod Deus immediate format mentem nostram quantum ad ipsam perfectionem gratiæ; & tamen potest ibi cadere medium disponens, & sic gratia fluit à Deo mediante homine Christo: ipse enim disposuit totum humanum genus ad susceptionem gratiæ; & hoc tripliciter. Uno modo secundum operationem nostram in ipsum: quia secundum quod credimus ipsum Deum, & hominem, justificamur. Rom. 111. 25. *Quem posuit Deus (1) propitiatorem per fidem in sanguine ipsius.* Alio modo per operationem ipsius in nos, in quantum scilicet obstaculum removeret, pro peccatis totius humani generis satisfaciendo; & etiam in quantum nobis suis operibus gratiam, & gloriam meruit; & in quantum pro nobis interpellat apud Deum. Tertio modo ex ipsa ejus affinitate ad nos: quia ex hoc ipso quod humanam naturam assumpsit, humana natura est magis Deo accepta.

Ad quartum dicendum, quod caput Christi dicitur Deus, non secundum completam rationem capitis (est enim caput ipsius secundum quod est principium ejus; principium autem ejus est secundum Divinitatem, & secundum humanitatem) sed in quantum est principium ejus secundum humanitatem; & sic deficit quarta conditio capitis, quæ est conformitas in natura: in quantum autem est principium ejus secundum Divinitatem, sic deficit prima conditio, quia sic non habet majorem dignitatem.

Ad quintum dicendum, quod cor est principium virium vitalium in toto corpore, & est primum principium omnium membrorum quantum ad esse, ut dicit Philosophus (Lib. XVI. de animal. vel II. de gener. anim. cap. vi.) sed caput est principium virium animalium quæ pertinent ad sensum,

(1) Vulgata propitiatorem.